

Trochę inny leksykon tematyka

W „Innym leksykonie tematyka” publikować będziemy informacje na specjalistyczne tematy charakterystyczne dla innych dziedzin filatelistyki, które jednak mogą być pomocne przy budowie eksponatów przez zaawansowanych filatelistów-tematyków. Źródłem będą informacje z fachowej literatury filatelistycznej i Internetu. Mamy nadzieję, że poruszone zagadnienia pomogą Wam we właściwej interpretacji niektórych walorów.

Encased postage stamps / Kapselgeld

Marek Zbierski

Historia tych walorów zaczęła się w okresie poprzedzającym wojnę secesyjną w USA. Pieniądze traciły na wartości nie mając oparcia w złocie i srebrze z państwowego skarbcza. Metal, z których były wykonane monety był droższy, niż wybity na nich nominal. Nic więc dziwnego, że monety zaczęły znikać z rynku. W tej sytuacji Kongres wydał 17.08.1862 r. ustawę zezwalającą na wydawanie reszty poniżej 5 dolarów za pomocą znaczków pocztowych (o nominale 5 i 10 centów). Te ostatnie jednak słabo nadawały się do tej roli ze względu na łatwość uszkodzenia lub zniszczenia. Znaczkę przyklejały się też do palców i portfeli. Patent zgłoszony w tym samym roku przez niejakiego Johna Gaulta i polegający na wykorzystaniu kapsułki mosiężnej z celuloidowym wieczkiem do ochrony znaczków rozwiązał te problemy. Odwrotna strona kapsułki stała się szybko nośnikiem reklamy handlowej, a cena takiej „monety” była o 2 centy wyższa od znajdującego się wewnątrz znaczka. Dla upodobnienia kapsułek do monet wykorzystywano z początku również blachę srebrną do produkcji tych „pudełek” (ryc. 1-4).

W Europie znaczki w kapsułkach rozprzeczniły się m.in. w Niemczech, Hiszpanii, Belgii, Francji, Austrii, Norwegii, Włoszech i Danii na początku XX wieku, zwłaszcza w latach dwudziestych. Również tutaj wykorzystano wartość reklamową tych walorów. Kapsułki wykonywano z miedzi, mosiądzu, aluminium i żelaza.

Ryc. 5-6. Kapselgeld ze znaczkiem niemieckim i reklamą suchych perfum berlińskiej f-my Lebona

Ryc. 7-12. Kapsułki ze znaczkiem w środku z Austrii (reklama papierosów), Hiszpanii (Czerwony Krzyż), Niemiec (salon samochodowy).

Ryc. 13. Kapselgeld z 1920 r. z mojego eksponatu „Chemia” – reklama mydła i pasty do zębów francuskiej f-my BOTOT.

Kapselgeld – Werbung für Seife und Zahnpaste BOTOT, Frankreich, 1920

W Danii wykorzystywano z początku - od poł. kwietnia 1921 do końca kwietnia 1922 r. - tradycyjne kapsułki.

Ryc. 14-15

W latach 1933-39 walory te pojawiły się w nowej formie – w celofanowych torebkach wielkości znaczka (ryc. 16-19).

Po zajęciu Danii przez Niemców zniknęły szybko z obiegu drobne miedziane monety (1, 2 i 5 Ore). W 1941 wybito aluminiowe monety 2 i 5 Ore. Brakowało jednak potrzebnej monety 1 Ore. Aby uzupełnić ten brak, kilka komercyjnych organizacji zaczęło wydawać zastępcze „monety” w formie celofanowych torebek ze sztywnym kartonikiem, na którego tylnej stronie drukowano również reklamy oraz ze znaczkiem o nominale 1 Ore.

Ryc. 16-19. Przykłady duńskich znaczków w małych torebkach celofanowych z reklamami na odwrocie.

Tego typu walory były już wcześniej w obiegu w Niemczech. Noszą one ogólnie nazwę Notgeld (w j. polskim - pieniądz awaryjny) – ryc. 20-23.

Ryc. 24. Na wystawie światowej ITALIA 2009 w Rzymie mogliśmy podziwiać 80-kartowy eksponat Michaela Lamberta z Belgii „Quand le timbre se fait monnaie” (90 pkt., Z) – ze znaczkami w kapsułkach z całego świata i fachowymi opisami.

Na koniec trzeba wyraźnie zaznaczyć, że dla tematyka elementem zainteresowania są reklamy produktów lub usług na ilustrowanej stronie

tych walorów, nie sam znaczek (aczkolwiek walor z ryc. 14 mógłby być użyty w ekspozycie jako ciekawa forma jego wykorzystania w tzw. małej specjalizacji).

Frei lt. Avers. No. ...

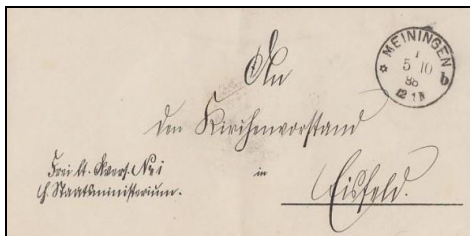
Marek Zbierski

Przesyłki korzystające z przywileju zwolnienia od opłaty pocztowej stanowią integralną część tzw. odpowiedniego materiału pocztowo-filatelistycznego do wykorzystania w ekspozycie tematycznym.

W okresie od 1870 do 31.03.1920 państwa niemieckie i niektóre ważne urzędy i instytucje zawierały z Poczta Rzeszy umowy o zwolnieniu z opłat pocztowych. Pozostałe urzędy i instytucje opłacały swoje przesyłki (lub przerzucały porto na adresata), oznaczając je stemplem „Portopflichtige Dienstsache”.

Numer 1 posiadała umowa z rządem Księstwa Saksonii-Meiningen obowiązująca od 1.01.1870 r.

Ryc. 1. List urzędowy z Meiningen z 1888 r. z odręczną adnotacją „Frei lt. Avers. Nr. 1 ...”

Każde takie porozumienie miało swój kolejny numer, który znajduje się na informacji (w formie stempla, nalepki lub ręcznej adnotacji) znajdującej się na przesyłce.

Ryc. 2, 3. Listy urzędowe z nalepkami informującymi o zwolnieniach z opłaty pocztowej. List Księżęcego Sądu Grodzkiego w Gerstungen z 1886 r. - Avers nr 15 oraz List z Ministerstwa Księstwa Schaumburg – Lippe w Bückeburgu do Królewskiego Min. Spraw Zagranicznych w Monachium z 1896 r. – Avers nr 8.

Najczęściej spotykanym numerem w naszych kolekcjach jest chyba 21 – umowy z Królestwem Prus. Na przesyłkach znane są umowy o numerach od 1 do 34.

Ryc. 4. Przesyłka służbowa z Instytutu Chemii Królewskiego Pruskiego Uniwersytetu w Kilonii z 1902 r. zwolniona z opłaty pocztowej na podstawie umowy z Poczta Rzeszy (Frei laut Avers.).

Wolor powyższy (ryc. 4) jest przykładem wykorzystania w ekspozycji tematycznym przesyłki zwolnionej z opłaty na podstawie istniejącego przywileju pocztowego. Elementem tematycznym jest tu zatem nazwa instytucji bądź urzędu korzystającego ze zwolnienia, czyli nadawca przesyłki. Najpopularniejsze zachowane do dziś przesyłki tego typu to listy z sądów. Znalezienie pasującego do naszego ekspozatu waloru wymaga zatem docieklivego szperania w stertach listów bezznaczkowych.

Znane są również przesyłki z polsko brzmiącym stemplem - "Woln(y). od opt(aty). przez zl(ecenie). nr. 21/ Przewodniczący komisji/ szacunkowej podatku dochodowego",

sporządzonym w okresie Powstania Wielkopolskiego w 1919 roku na wzór podobnych stempli pruskich: **"Frei lt. Avers Nr.21"** (poczta na wyzwolonych przez powstańców terenach Wielkopolski podlegała wtedy dalej dyrekcji w Berlinie).

W podobny sposób zwolnione od opłaty były przesyłki Kolei Żelaznych Rzeszy.

Od dnia 1.07.1874 r. wprowadzono specjalne nalepki służbowe koloru stonkowego lub żółtego z napisem „Wolne zgodnie z kontem odszkodowawczym”. Nalepki były przekazywane do poszczególnych urzędów pocztowych i rozliczane w okresach miesięcznych z Dyrekcją Kolei.

Ryc. 5. Przesyłka „kolejowa” pocztą państwową z Erfurtu do Rotenburga z 1883.

Pierwsze znaczki pocztowe dla przesyłek służbowych wprowadzono w Prusach w 1903, w Badenii w 1905 r.

Od 1.10.1923 r. wprowadzono także system kredytowania opłat pocztowych dla urzędów i instytucji. Przesyłki zaopatrzone były w informację „Frei durch Ablösung Reich”. Uczestnicy umowy kredytowania nie regulowali na bieżąco opłat za każdą przesyłkę, lecz opłacali ryczałtem opłatę za pewien okres czasu. Tego typu walory nie stanowią jednak obiektu zainteresowania tematyków.

Źródło: <http://www.stampsx.com/ratgeber/ratgeber-dr-dienst-l.php>

◆◆◆

Trochę inny leksykon tematyka (2)

B.L.P. Busta-Lettera-Postale

Marek Zbierski

Królewski Dekret nr 1678 z 29 października 1920 r., (opublikowany w dzienniku urzędowym nr 289 z 8.12.1920 r.) zezwalał Stowarzyszeniu Komitetów Pomocy ślepych, kalekim i okaleczonym żołnierzom (*Federazione dei Comitati di Assistenza ai militari ciechi, storpi e mutilati*) na dokonanie na znaczkach włoskich nadruku B.L.P. i frankowanie nimi specjalnych kopert listowych (sekretników) zawierającymi wydrukowane reklamy, wydanych również przez ten Komitet.

Ryc. 1. Sekretnik B.L.P. z naklejonym znaczkiem.

Nadruków na 10 różnych obiegowych znaczkach z lat 1906-1920 dokonano w rzymskiej drukarni Consorti od stycznia 1921 r.

Znaczki, sprzedawane z rabatem 5 cts, mogły być wykorzystywane wyłącznie do opłacania tych sekretników i miały ważność do 1.12.1929.

Kilka miesięcy wcześniej Stowarzyszenie to zorganizowało komórkę organizacyjną zajmującą się pozyskiwaniem reklamodawców oraz wydawaniem tychże sekretników i planowanych znaczków do ich frankowania. Druk sekretników zlecono pięciu rzymskim drukarniom, które w latach 1921-1923 wypuściły na rynek 110 typów tych walorów.

Ryc. 2. Wnętrze sekretnika z reklamami i wklejonym (złożonym w cztery) arkuszem do korespondencji (także opatrzonej reklamami). Perforowane brzegi pokryte są klejem do zamknięcia sekretnika.

Akcja sprzedaży sekretników nie przynosiła jednak spodziewanego sukcesu finansowego. Stowarzyszenie odsprzedało zatem w kwietniu 1923 r. wszystkie posiadane zapasy Grafowi Mario Bociocchi del Turco, kupcowi z Florencji.

Ostatnie sekretniki wydrukowano i wprowadzono do obiegu w październiku 1923 r. Zostały wykorzystane do końca tego samego roku.

Ryc. 3. Sekretnik z reklamą mydła.

Czy sekretniki B.L.P. są całostkami pocztowymi zgodnie z brzmieniem obecnych regulaminów wystawowych? Były przecież wydane przez prywatną firmę (Stowarzyszenie Pomocy) i do tego bez wydrukowanego znaku opłaty. Tradycjoniści kwestionują status tych walorów jako pełnoprawnych całostek pocztowych. Inni uznają fakt, że znaczki z nadrukiem były przeznaczone wyłącznie do sekretników, a nabycie sekretnika bez znaczka (i znaczka bez sekretnika) było niemożliwe. Tematycy od lat uznają te walory za pełnoprawne walory filatelistyczne. Wielorakość reklam i stosunkowo umiarkowane ceny rynkowe tych walorów są ich niewątpliwym atutem.

◆◆◆

Trochę inny leksykon tematyka (3)

Postkrieg

Marek Zbierski

Wydawałoby się, że pojęcie *Postkrieg* (wojna pocztowa) jest już synonimem przeszłości w stosunkach międzynarodowych. Niestety, agresja rosyjska na terenach Ukrainy i imperialistyczne poczynania naszego sąsiada zmuszają do zmiany takiego myślenia.

Poczta, jako nośnik propagandowy, stała się już dawno narzędziem w bezkrawej walce na emocje, prowadzonej przez wrogie sobie obozy polityczne. Historia konfliktów międzynarodowych z pomocą poczty datuje się na lata 70-te XIX wieku.

W wyniku wojny prusko-francuskiej Alzacja i północna część Lotaryngii (ze stolicą w Strassburgu) znalazły się pod panowaniem Rzeszy Niemieckiej. Listy z tych terenów wysyłane do Francji i opłacone wydanymi w tym okresie pierwszymi znaczkami Rzeszy (tzw. *Brustschild*) obciążane były karną dopłatą. Oczywiście, po przeciwnej stronie granicy postępowano podobnie ze znaczkami francuskimi.

Ryc. 1. *Brustschild*, Mi 11

Historia wojen pocztowych to nie tylko Europa. W wyniku zajęcia w 1914 r. przez USA meksykańskiego Veracruz, wysyłane z tego rejonu listy do Meksyku i opłacone amerykańskimi znaczkami obciążane były dopłatą. Dopiero dopuszczenie meksykańskich znaczków uspokoiło sytuację. Chiny prowadziły kilka wojen pocztowych – z Mongolią w latach 1924-35, nie uznając jej znaczków po uzyskaniu przez nią niepodległości oraz w latach 1934-38 z marionetkową japońską prowincją Mandżuria, zaczerpnijając stemple na listach z tego terenu.

Postkrieg to pojęcie kojarzące się filatelistom głównie z konfliktami administracji pocztowych RFN i Berlina Zachodniego z władzami NRD.

Rozpoczęły się one w momencie przedrukowania obowiązujących na całym terenie Niemiec niektórych znaczków wydań Sojuszniczej Rady Kontroli nadrukiem BERLIN w latach 1948-49. Miało to związek z reformą walutową. Działania te nie spotkały się z akceptacją administracji Rosyjskiej Strefy Okupacyjnej (SBZ). Przesyłki były odsyłane do nadawców lub obciążane dopłatami.

Ryc. 2 i 3. Znaczek „Deutsche Post” dla całych Niemiec i z przedrukiem BERLIN.

Warto zauważyć, że znaczki te mają różne motywy graficzne i mogą być wykorzystane – także na przesyłkach – w ekspozycjach tematycznych. Dotyczy to także kolejnej, dość

nietyposwej emisji poczty niemieckiej. Znaczek stosowany był tylko w obiegu krajowym, wyłączając także korespondencję z Berlinem Zachodnim i SBZ (późniejszą NRD).

Znaczki te (*Notopfer* = ofiara w potrzebie) były formą obowiązkowego podatku na pomoc Berlinowi Zachodniemu. Wprowadzono je w amerykańskiej i brytyjskiej strefie okupacyjnej 1.12.1948 r. (we francuskiej od lipca 1949 r.) i obowiązywały do końca 1950 r.

Ryc. 4. Dwufenigowy „podatek”

Znaczki te doklejało do obowiązującej taryfy, przez co spotykamy je na listach w kombinacjach ze wszystkimi znaczkami tego okresu. Nie były one tolerowane na przesyłkach adresowanych do SBZ.

Ryc. 5. Zaczerniony adres w Lipsku i stempelek „Niedozwolony znaczek, z powrotem”

Ryc. 6. Oderwany znaczek „Notopfer” z przesyłki inspirowanej filatelistycznie do Gothy

Druga strona nie pozostawała dłużna. Za pomocą m.in. stempli propagandowych przekazywano polityczne przesłania.

Ryc. 7. Całostka NRD z podpisem pod ilustracją „Hamburg, bramą jedynych demokratycznych Niemiec na świat” wysłana z Magdeburga do Berlina Zach. ze stemplem wirnikowym propagującym Światowy Kongres Młodzieży w Berlinie. Tam opatrzona dwoma stempełkami propagandowymi „... ale nie pod komunistyczną dyktaturą” Zmasowanie propagandowej wojny z 1951 r.

Ryc. 8. Koperta listu wysłanego ze wschodniego Berlina do części zachodniej miasta w 1963 r. Znaczek skasowany datownikiem okolicznościowym „Berlin – stolica NRD”. Po lewej stronie ręczny stempelek „Berlin stolicą Niemiec, nie strefy sowieckiej”.

Nie znajdowała też aprobaty rzekomo antywojenna polityka socjalistycznego państwa. Znaczek NRD propagujący walkę przeciwko broni atomowej nie zyskał sympatii i przesyłkę obłożono karną dopłatą.

Ryc. 9. Karna dopłata

Niektóre znaczki NRD nie spodobają się także w innych państwach. Poczta hiszpańska zwróciła nadawcy w roku 1966 list ze znaczkiem przedstawiającym bohaterów Międzynarodowych Brygad walczących w hiszpańskiej wojnie domowej 1936-39.

Ryc. 10. Bohater na cenzurowanym

Oprócz znaczków i stempli zwroty przesyłek były następstwem niepoprawnych pisowni adresów. Szczególnie wrażliwie reagowano na to na byłych terenach niemieckich.

Ryc. 11. Kartka z Hamburga z 1953 r. do Wrocławia. Breslau oraz Steinstr. (obecnie ul. Sienkiewicza) spowodowały zwrot do nadawcy.

Ryc. 12. Zwrot listu adresowanego do czeskiego Usti nad Labem (na kopercie niemiecka nazwa Aussig). Z koperty zdjęto też niepoprawne politycznie (w 1959 r.) znaczki.

Prawdziwą burzę w krajach wschodniej Europy wywołały znaczki poczty RFN poświęcone przesiedleńcom (zwanymi w Niemczech wypędzonymi). Listy ze znaczkiem z 1955 r. oraz drugim – o identycznym nominale i rysunku – z 1965 r. były zwracane, a same znaczki wielokrotnie zaczerńniono.

Ryc. 13. Mi 215 (oraz Mi 479)

Ryc. 14 i 15. Przesyłki do Polski (dodatkowo dwa „rewizjonistyczne” znaczki ze szczecińską Bramą Portową) oraz do Jugostawii opłacone znaczkami z wypędzonymi – zwrócone do nadawców.

Podobnie wrażliwie reagowano na znaczki z zabytkami Szczecina (5 Pf), Królewca (90 Pf) czy Lwówka Śląskiego (2 DM) z roku 1966.

Ryc. 16-17. Szczecin przed i po korekcie cenzora

Ryc. 18. Poczta Niemiecka często oklejała zwrócone z zagranicy przesyłki naklejkami informacyjnymi. Tutaj czytamy: „Przesyłka zwrócona bezprawnie przez zarząd pocztowy kraju przeznaczenia z powodu naklejonych znaczków 5 Pf „Stettin” / 90 Pf „Königsberg”.

Ryc. 19. Z krajów socjalistycznych zwracano także przesyłki z innych krajów. Powyżej – austriacka koperta FDC (z dodatkową frankaturą) ze znaczkami z okazji Światowego Roku Uchodźców 1959/60 zwrócona przez pocztę czeską.

Polityczne emocje wzbudzały zarówno znaczki okresu powojennego – „Niemieccy jeńcy wojenni” z 1953 r. (Ryc. 20), jak i bardziej współczesne – „40-lecie integracji wypędzonych Niemców” z 1985 r. (Ryc. 21).

Polskiemu cenzorowi przeszkadzał znaczek z 1967 r. (Mi 392) z fragmentem Ściany Płaczu w Jerozolimie, najświętszym miejscem judaizmu. List zamiast do adresata zwrócono nadawcy, powołując się na artykuł konwencji UPU, mówiący o gloryfikacji agresji militarnych poprzez znaczki pocztowe. Stempelka tego używała nasza poczta nader chętnie, na przesyłkach z Izraela w latach 1967-72.

Ryc. 22. List ze znaczkiem przedstawiającym Ścianę Płaczu (Western Wall)

Obecnie trwa następna batalia wywołana przez pocztę rosyjską, która wydała w ubiegłym roku dwa znaczki, które są sprzeczne z postanowieniami UPU.

Ryc. 23-25. Niezgodne z postanowieniami UPU znaczki Rosji

Dnia 28. 07.2014 r. Biuro UPU w Bernie opublikowało dokument następującej treści: "W dniu 27 marca 2014 roku Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych przyjęło rezolucję 68/262 dotyczącą suwerenności, niezależności politycznej, jedności i integralności terytorialnej Ukrainy, zgodnie z jej międzynarodowo uznanymi granicami. Zgromadzenie Ogólne wezwało państwa członkowskie do nie uznawania żadnych zmian w Autonomicznej Republice Krym i Sewastopolu. Z tego powodu emisje znaczków pocztowych z serii „Rosja – Regiony – Krym” i „Rosja – Regiony – Miasto Federalne Sewastopol” wydane przez Federację Rosyjską nie są zgodne z postanowieniem artykułu 8 Światowej Konwencji Pocztowej”.

W trakcie kompletowania materiałów do niniejszego opracowania napotkałem w źródłach zagranicznych na informację o nieznannej szerzej wojnie pocztowej między Polską a Związkiem Sowieckim w okresie międzywojennym. Dzięki pomocy holenderskich Kolegów Jana Jansena i Jana Heijisa¹⁾ dotarłem do ilustracji przesyłki adresowanej do polskiego wówczas miasta Wilna i zwróconej do nadawcy. Propagandowe całostki radzieckie z tego okresu – poszukiwane obecnie do wielu eksponatów tematycznych – odsyłano do

nadawców ze względu na ich polityczny charakter, zaopatrując je w odpowiednią informację za pomocą gumowego stempla w kolorze fioletowym.

Ryc. 26. Całostka propagandowa ze stemplem „Polska administracja pocztowa zwraca do nadawcy kartki i koperty pocztowe z powodu hasel propagandowych. Aby temu zapobiec, należy wykorzystywać kartki i koperty bez nadruków.”

Po wydaniu w 1966 r. przez pocztę USA znaczka upamiętniającego 1000 lecie chrztu Polski przesyłki opatrzone nim zwracano do adresatów. Władzom w Warszawie nie spodobała się korona wieńcząca głowę orła. Przesyłki takie są dziś trudne do znalezienia. (Ryc. 27, po prawej)

Trzeba dodać, że trwająca dziesięciolecia pocztowa wojna niemiecko-niemiecka była właściwie wojną NRD-owskiej poczty z zachodnimi filatelistami. Świadczą o tym setki podobnych przesyłek na portalach internetowych. Przytłaczająca ich większość powstała niewątpliwie z inspiracji filatelistycznej. Znikoma ich część może jednak być wykorzystana w ekspozycjach tematycznych.

Wykorzystanie takich przesyłek w ekspozycji tematycznej to nie tylko ciekawe użycie niektórych znaczków na przesyłkach z obiegu. Przesyłki takie możemy wykorzystać również w ekspozycjach o tematyce historycznej lub politycznej.

1) Art. J. Heijisa w holenderskim biuletynie „Oost Europa Filatelie” (25-3, wrzesień 2007)

Trochę inny leksykon tematyka (4)

Ballon monte

Marek Zbierski

Jednymi z ciekawszych walorów aerofilatelistycznych, które interesują filatelistów-tematyków są przesyłki balonowe z okresu wojny francusko-pruskiej 1870/71, zwane popularnie „*par ballon monte*”. Na łamach naszych biuletynów wspominał o nich już Ryszard Prange (nr 1/2011 i 5/2012).

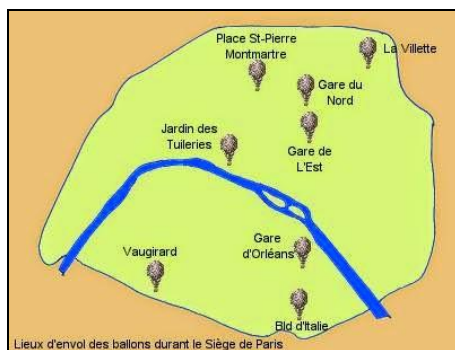
Wojska niemieckie otoczyły jesienią 1870 roku stolicę Francji szczelnym kordonem. Jedyną ówczesną drogą komunikacji ze światem były listy, które wysyłano w dość oryginalny sposób.

19 lipca 1870 roku ogłoszono stan wojny między Niemcami i Francją. We wrześniu, po bitwie pod Sedanem, do pruskiej niewoli trafił francuski cesarz Napoleon III. Paryżanie zmusili cesarzową Eugenię do ucieczki do Anglii i proklamowali republikę. 19-go września 1870 wysadzili ostatnie trzy mosty. Pruskie oblężenie składające się ze 122 tys. żołnierzy piechoty i 24 tys. kawalerii jeźdźców stworzyło około 83 kilometrowy pierścień wokół Paryża. Powstała największa w ówczesnym świecie forteca z ponad dwoma milionami mieszkańców. Było zbyt późno, aby przygotować się do oblężenia stolicy. W ostatnim momencie dostosowano wieżę urzędu telegraficznego w Rue de Grenelle do nowej funkcji stacji dla poczty gołębiej. Na dno Sekwany został przeniesiony podwodny kabel telegraficzny, który jednak po kilku dniach został odkryty i zniszczony przez Prusaków.

Powstanie pocztowych połączeń balonowych z oblężonego miasta zawdzięczamy francuskiemu karykaturzyście, pisarzowi, baloniarzowi i fotografowi (fotografował wybitne indywidualności ówczesnego świata – m.in. F. Liszta, R. Wagnera, V. Hugo, J. Verne i in.) o artystycznym pseudonimie Nadar (prawdziwe nazwisko Gaspard-Félix Nachon). W 1867 wraz z innymi miłośnikami baloniarstwa założył czasopismo „*L'aéronaute*”. W czasie oblężenia założył wraz z kilkoma przyjaciółmi spółkę Compagnie d'Aérostiers, której celem była budowa balonów do celów militarnych. Za pomocą zakotwiczonych na ziemi balonów można było obserwować ruchy nieprzyjaciela oraz przekazywać ważne informacje. Balony Nadara wypełnione były wybuchowym gazem.

Loty poza linie wroga rozpoczęły się 23 września 1870 roku. Pierwszy lot balonu o nazwie „*Neptun*” trwał ok. 5 godzin. Balon wylądował w miejscowości Cracouville po przebyciu 104 km, przewożąc 125 kg przesyłek pocztowych. Już cztery dni później usankcjonowano ten rodzaj transportu poczty.

Ryc. 1. Planik Paryża z zaznaczonymi miejscami startów balonów

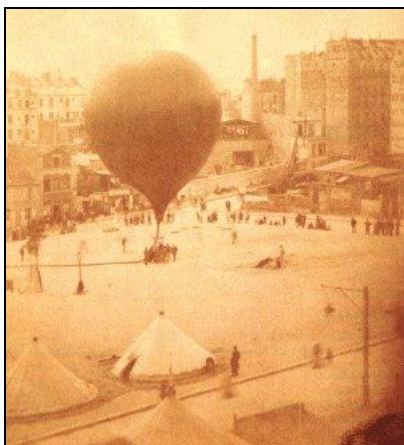

Dwa dekrety francuskiego Rządu Obrony Narodowej z 27.09.1870 r. o poczcie balonowej to moment narodzin poczty lotniczej

Listy należało pisać na bardzo cienkim papierze, składanych możliwie bez wykorzystywania kopert. Dzięki temu listy ważyły 3-4 gramy.

W szybkim tempie rekrutowano pilotów-amatorów - spośród żeglarzy i gimnastyków. Brak doświadczenia w pilotażu dawał się znać podczas nawigacji, w tym przy kilku wodowaniach w falach Atlantyku.

Ryc. 2. Start balonu „Neptun”

W dniu 7 października na pokładzie balonu „Armand Barbès” opuścił Paryż minister spraw wewnętrznych Leon Gambetta, aby organizować ruch oporu przeciw okupantowi.

Konstrukcja balonów pocztowych ulegała szybkim modernizacjom. Powstały odporne balony o pojemności 2 tys. m³. Wiklinowe kosze o wys. 1,5 m i szerokości 1,3 m zaopatrzone w uchwyty pozwalające zawieszac worki z pocztą, balast oraz klatki z gołębiami na zewnątrz. W okresie od 23 września 1870 do 28 stycznia 1871 r. balony przetransportowały ok. 2,5 miliona przesyłek o wadze 11 ton. Tylko pięć balonów dostało się w ręce wroga.

Dla tematyków najistotniejszym elementem do wykorzystania w ekspozycjach są nazwy balonów, nadane przez Nadara. Nazwy nie są umieszczone na przesyłkach, ale po danych stempli można precyzyjnie ustalić tożsamość przewożącego je balonu. Trzeba dodać, że nie na wszystkich listach znajduje się nawet dopisek „par ballon monte” (Ryc.3).

Ryc. 3. List z mojego eksponatu o chemii. W opisie filatelistycznym (w ekspozycji w j. niem.) czytamy m.in.: 22 grudnia 1870 r. balon „Lavoisier” wyleciał z Gare d'Orleans, przewiózł 175 kg przesyłek pocztowych zebranych od 17 do 21.12. i wylądował w Trouville (stempel odbiorczy na odwrocie).

W poniższej tabeli, której zawartość pozostawiłem we francuskim oryginale, znajdziemy najważniejsze informacje o balonach monte.

N°	Nazwa balonu	Zebrane przesyłki z okresu	Dzień, godzina i miejsce wylotu	Dzień, godzina i miejsce lądowania	Odległ. w km	Łączna waga w kg
1	Le Neptune	19/9 au 22/9	23/9 à 8h place St Pierre	23/9 à 11h, parc du château de Cracouville	104	125
2	Le Ville de Florence	23/9 au 25/9	25/9 à 11h bd. d'Italie	25/9 à 14h, Vernouillet (Seine et Oise)	30	150
3	Les États Unis	25/9 au 28/9	29/9 à 10h30 usine à gaz de la Villette	29/9 à 13h30, château de Magnanville à Mantes (Seine et Oise)	58	80
4	Le Céleste	29/9 au 30/9	30/9 à 9h30 usine à gaz de Vaugirard	30/9 à 11h50, Saint Denis de Monroval	81	80
5	Le non dénommé n°1	27/9 au 29/9	30/9 à 12h bd. d'Italie	30/9 tombé dans les lignes ennemies à Ville D'Aray	15	4
6	L'Armand Barbès	30/9 au 7/10	7/10 à 11h10 place St Pierre à Montmartre	7/10 à 14h45, bois de Favier près d'Epineux (Oise)		100
7	Le Georges Sand	30/9 au 7/10	7/10 à 11h10 place St Pierre à Montmartre	7/10 à 16h, Crémery près de Roye (Somme)	100	123
8	Le Nom Dénommé n°2	28/9 au 7/10	7/10 à 14h15 usine à gaz de la Villette	7/10 près de Stains	12	70
9	Le Washington	7/10 au 11/10	12/10 à 8h gare d'Orléans	12/10 à 11h30, Avesnes les Aubert	158	300
10	Le Louis Blanc	7/10 au 11/10	12/10 à 9h place St Pierre à Montmartre	12/10 Moulins d'Avinnes en Belgique	280	125
11	Le Godefroy de Cavaignac	12/10 au 13/10	14/10 à 10h gare d'Orléans	14/10 à 14h45, Brillon (meuse)	256	400
12	Le Jean Bart n°1	12/10 au 14/10	14/10 à 13h15	14/10 lieu dit "les Argensolles" à Montpothier (Aube)	95	400
13	Le Jules Favre n°1	14/10 au 15/10	16/10 à 7h20 gare d'Orléans	16/10 à 12h20, au bord de l'étang de Froid Chapelle (Belgique)	300	195
14	Le Jean Bart n°2	14/10 au 15/10	16/10 à 9h50 gare d'Orléans	16/10 à 14h45, Evrechailles près de Dinant (Belgique)	328	270
15	Le Victor Hugo	16/10 au 17/10	18/10 à 11h45 Jardin des Tuileries	18/10 à 17h30, commune des Coeuvres à 7 km de Vic sur Aisne	82	440

16	Le Lafayette	18/10	19/10 à 9h45 gare d'Orléans	19/10 à 11h30, Lonny près de Rocroy (Ardennes)	204	350
17	Le Garibaldi	19/10 au 22/10	22/10 à 11h30 les Tuileries	22/10 à 13h30, entre Quincy et Voisins près de Meaux (Seine et Marne)	40	450
18	Le Montgolfier	22/10 au 24/10	25/10 à 8h30 gare d'Orléans	25/10 à 15h, Heiligenberg près de Mohlseim	503	280
19	Le Vauban	24/10 au 26/10	27/10 à 9h gare d'Orléans	27/10 à 13h, Vigneules les Hattonchâtel près de St Mihiel	248	270
20	Le Normandie	27/10	27/10 à 14h10 usine à gaz de la Vilette	27/10 à 18h, Hennemont près de Fresnes en Woëvre	200	?
21	Le Colonel Charras	27/10 au 29/10	29/10 à 12h gare du Nord	29/10 à 16h30, Montigny le Roi	250	400
22	Le Fulton	29/10 au 1/11	2/11 à 8h45 gare d'Orléans	2/11 à 14h, Chanzeaux à 20 km de Cholet (Maine et Loire)	290	250
23	Le Ferdinand Flocon	2/11 au 3/11	4/11 à 9h30 gare du Nord	4/11 à 15h30, Les Pierres Blanches à Nort sur Erde à 5 km de Nantes	320	180
24	Le Galilée	3/11 au 4/11	4/11 à 14h gare d'Orléans	4/11 à 18h, Fresnay le Gil- mert à 10 km de Chartres	90	420
25	Le Ville de Châteaudun	4/11 a 6/11	6/11 à 9h45 gare du Nord	6/11 à 17h30, Réclainville à 25 km de Chartres	105	455
26	Le Nom Dénommé n°3	7/11	7/11 à 10h La Vilette	7/11 à 14h, Combe La Ville (Seine et Marne)	28	?
27	La Gironde	6/11 au 8/11	8/11 à 8h20 gare d'Orléans	8/11 à 15h40, Gaudreville près de Conches	92	60
28	Le Daguerre	8/11 au 11/11	12/11 à 9h gare d'Orléans	12/11 à 10h30, Jossigny	42	260
29	Le Niepce	12/11	12/11 à 9h15 gare d'Orléans	12/11 à 14h30, Coole (Marne) à côté de Vitry le François	157	?
30	Le Général Ulrich	12 /11 au 18/11	18/11 à 23h15 gare du Nord	19/11 à 8h, Luzarches (Seine et Oise)	30	80
31	L'Archimède	19/11 au 20/11	21/11 à 0h45 gare d'Orléans	21/11 à 6h45, Castelré en Hollande	400	220
32	L'Égalité	24/11	24/11 à 11h30 usine de Vaugirard	24/11 à 14h15, Berthem près de Louvain (Belgique)	330	?
33	Le Ville D'Orléans	20/11 au 24/11	24/11 à 23h30 gare du Nord	25/11 à 14h25, Lifjell en Norvège	1246	250
34	Le Jacquard	24/11 au 28/11	28/11 à 23h gare d'Orléans	Perdu en mer le 29/11, plusieurs sacs de courrier sont repêchés	?	250

35	Le Jules Favre n°2	28/11 au 30/11	30/11 à 23h30 gare du Nord	1/12 à 8h30, Kerviniac sur l'île de Belle Ile en Mer	548	100
36	La Bataille de Paris	1/12	1/12 à 5h15 gare du Nord	1/12 à 11h, Grand Champ près de Vemmes (Morbihan)	466	?
37	Le Volta	2/12	2/12 à 6h gare d'Orléans	2/12 Beuvron (Loire inférieure)	390	?
38	Le Franklin	1/12 au 4/12	5/12 à 1h gare d'Orléans	5/12 à 8h, Saint Aignan Grand Lieu à 15 km de Nantes	403	100
39	Le Denis Papin	5/12 au 6/12	7/12 à 1h gare d'Orléans	7/12 à 7h, La Ferté Bernard (Sarthe)	170	55
40	L'Armée de Bretagne	5/12 au 6/12	7/12 à 6h gare du Nord	7/12 à 13h30, Les Bois aux Moines à 13 km de Thouars	355	400
41	Le général Renault	7/12 au 10/12	11/12 à 2h15 gare du Nord	11/12 à 5h30, forêt du Hellet près de Baillolet (Seine inférieure) en zone occupée	143	100
42	Le Ville de Paris	10/12 au 14/12	15/12 à 4h45 gare du Nord	15/12 à 13h, Sinn (Nassau) en Allemagne	468	65
43	Le Parmentier	14/12 au 16/12	17/12 à 1h15 gare d'Orléans	17/12 à 9h, Courgançon (Marne) en zone occupée	150	150
44	Le Gutenberg	17/12	17/12 à 1h25 gare d'Orléans	17/12 à 9h, montepreux (Marne)	140	?
45	Le Davy	17/12	18/12 à 5h gare d'Orléans	18/12 à 12h, Fussey à 11km de Nuits Saint Georges	330	25
46	Le général Chanzy	17/12 au 19/12	20/12 à 2h gare du Nord	20/12 Rothembourg (Bavière)	760	25
47	Le Lavoisier	17/12 au 21/12	22/12 à 2h30 gare d'Orléans	22/12 à 9h15, Les Remous entre La Menitré et Beaufort en Vallée (Maine et Loire)	290	175
48	La Délivrance	21/12 au 22/12	23/12 à 4h30 gare du Nord	23/12 à 11h45, La Boissière des Landes (Vendée) près de Roche sur Yon	350	110
49	Le Rouget de L'Isle	22/12	24/12 à 3h gare d'Orléans	24/12 à 9h, La Ferté Macé (Orne)		?
50	Le Tourville	23/12 au 26/12	27/12 à 4h gare d'Orléans	27/12 à 13h, Toulundy près d'Eymoutiers (Haute Vienne)	433	160
51	Le Bayard	27/12	29/12 à 4h gare d'Orléans	29/12 à 10h, lieu dit La Thibaudière à St Julien les Landes	377	110
52	L'Armée de la Loire	27/12 au 28/12	31/12 à 5h gare du Nord	31/12 à 13h, Montbizont (Sarthe) à 15 km du Mans	232	232
53	Le Merlin de Douai	29/12 au 30/12	27/12 à 4h gare du Nord	27/12 à 12h, Massay à 8 km de Vierzon	188	

54	Le Newton	31/12 au 3/1	4/1 à 1h gare d'Orléans	4/1 à 10h30, Digny près de Chartres (Eure et Loir)	110	310
55	Le Duquesne	4/1 au 8/1	9/1 à 3h gare d'Orléans	9/1 à 15h, Ludes (Marne)	170	150
56	Le Gambetta	9/1	10/1 à 4h gare du Nord	10/1 à 14h30, L'Ouagne à 22 km d'Auxerre (Yonne)	200	240
57	Le Kléber	10/1	11/1 à 3h15 gare d'Orléans	11/1 à 9h15, à 11,6 km de Laval (mayenne)	180	160
58	Le Monge	13/1	13/1 à 0h30 gare d'Orléans	13/1 Arpheuille à 33 km de châteauroux (Indre)	260	?
59	Le Général Faidherbe	11/1 au 12/1	13/1 à 3h30 gare du Nord	13/1 à 14h, Saint Avit de Soulège à 8 km de Ste Foy la Grande	570	60
60	Le Vaucanson	13/1 au 14/1	15/1 à 3h gare d'Orléans	15/1 à 10h15, Erquinghem Lys à 3 km d'Armentières	240	75
61	Le Steenackers	16/1	16/1 à 7h gare du Nord	16/1 Hierden (Pays Bas)	455	?
62	La Poste de Paris	15/1 au 17/1	18/1 à 3h gare du Nord	18/1 Meseloo (Hollandes)	400	70
63	Le Général Bourbaki	18/1 au 19/1	20/1 à 5h15 gare du Nord	20/1 à 14h, Aumenencourt le Grand à 16 km de Reims	160	125
64	Le Général Daumesnil	20/1 au 21/1	22/1 à 4h gare du Nord	22/1 Monceau sur Sambre à 2 km de Charleroi (Belgique)	270	280
65	Le Torricelli	22/1 au 23/1	24/1 à 3 h gare de l'Est	24/1 à 11h, Fumenchon (Oise)	76	230
66	Le Richard Wallace	24/1 au 26/1	27/1 à 3h gare du Nord	Fait naufrage dans l'océan Atlantique. Le courrier est en partie récupéré.	?	220
67	Le Général Cambronne	27/1	28/1 à 5h45 gare de l'Est	28/1 Sougé Ganelon (Sarthe)	250	20

W opracowaniu skorzystałem z przepracowanych materiałów dostępnych w Internecie, m.in.:

<http://marcophilie.org/ballons-montes-1.html>

<http://filatelia-tematica.blogspot.com/2014/07/el-balloon-monte-llamado-colomb.html>

https://fr.wikipedia.org/wiki/Ballon_mont%C3%A9

Zajrzyj na stronę:

Warto!